

**Stanowisko Komisji Kodyfikacji Prawa Rodzinnego
w sprawie uchwał 10/2025 i 13/2025 Rady do spraw Ławników
przy Ministrze Sprawiedliwości**

1. Uwagi wstępne

Udział obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości (art. 182 Konstytucji RP) jest wartością o istotnym znaczeniu ustrojowym i społecznym. Nie budzi wątpliwości, że obecność czynnika społecznego w niektórych kategoriach spraw może wzmacniać zaufanie do sądów, sprzyjać transparentności oraz wносить perspektywę doświadczenia życiowego. Jednocześnie kształtowanie składu sądu w postępowaniu cywilnym musi uwzględniać nie tylko argumenty aksjologiczne, lecz także takie wymogi jak sprawność postępowania, przewidywalność organizacyjna, ochrona dobra dziecka (zwłaszcza w sprawach rodzinnych i opiekuńczych), koszty postępowania oraz dostępność wykwalifikowanych ławników.

W ocenie Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Rodzinnego obie uchwały (nr 10/2025 i nr 13/2025) proponujące nowelizację Ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, wskazują kierunek dyskusji ważny społecznie, jednak przedstawione propozycje legislacyjne – w obecnym kształcie – nie spełniają standardu „zmiany systemowej opartej na danych”. Przede wszystkim dotyczy to braku oceny skutków regulacji obejmującej: wpływ na czas trwania postępowań, obciążenie sądów i obsługi sekretariatów, dostępność ławników, koszty nowych rozwiązań (także pośrednie) oraz ryzyko pogorszenia ochrony praw dzieci poprzez wydłużenie spraw rodzinnych, zwłaszcza z uwagi na częstsze odraczanie posiedzeń z przyczyn organizacyjnych.

2. Rekomendacje co do zmian Kodeksu postępowania cywilnego dotyczących udziału ławników w sprawach cywilnych z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego

Uchwała nr 10/2025 Rady do spraw Ławników przy Ministrze Sprawiedliwości z dnia 6 czerwca 2025 roku w sprawie rekomendacji nowelizacji Ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego w zakresie zmiany brzmienia art. 509 zmierza do rozszerzenia składu ławniczego na sprawy: pozbawienia władzy rodzicielskiej, powierzenia i ograniczenia wykonywania władzy rodzicielskiej oraz uregulowania i zmiany kontaktów. Wskazane kategorie spraw należą do najbardziej licznych i organizacyjnie wrażliwych postępowań w sprawach cywilnych, często wymagających szybkich rozstrzygnięć dla zabezpieczenia dobra dziecka.

Komisja Kodyfikacyjna Prawa Rodzinnego ma zasadnicze zastrzeżenia co do wskazanej propozycji:

- 1) realne ryzyko wydłużenia postępowań – obowiązkowy skład ławniczy będzie ograniczał możliwość elastycznego wyznaczania terminów, zwiększa liczbę odroczeń i utrudnia sprawne prowadzenie spraw pilnych (zwłaszcza dotyczących kontaktów i wykonywania władzy rodzicielskiej);
- 2) wrażliwość spraw i standard ochrony dziecka – w sprawach rodzinnych i opiekuńczych szczególnie ważna jest stabilność i szybkość rozstrzygnięcia (również w kontekście zabezpieczenia); wydłużenie postępowania może mieć skutki wysoce szkodliwe dla dziecka;

- 3) brak standardu kwalifikacji i przygotowania ławników – uchwała zakłada walor „doświadczenia życiowego”, lecz nie proponuje narzędzi zapewniających kompetencje w zakresie komunikacji z dziećmi, rozpoznawania przemocy, manipulacji i innych problemów dotyczących relacji między dziećmi a rodzicami, czy oceny wiarygodności dowodów w tej kategorii spraw;
- 4) brak analizy alternatywnej – uchwała nie rozważa rozwiązań mniej kosztownych i realizujących postulat udziału obywateli w wymiarze sprawiedliwości w bardziej wyważonym zakresie, pozwalającym na pełną realizację zasady ochrony dobra dziecka.

KKPR opiniuje negatywnie wprowadzenie proponowanej zmiany art. 509 k.p.c. w przedstawionym brzmieniu. Wydaje się, że instrumentem bardziej adekwatnym dla realizacji celu uchwały jest wzmocnienie mechanizmów wsparcia interdyscyplinarnego dla sędziów rodzinnych (np. wsparcie psychologów).

Z kolei *Uchwała nr 13/2025 Rady do spraw Ławników przy Ministrze Sprawiedliwości z dnia 30 czerwca 2025 roku w sprawie rekomendacji nowelizacji Ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego w zakresie zmiany brzmienia art. 47 § 1* proponuje wprowadzenie zasady, że w I instancji sąd w składzie z udziałem ławników rozpoznaje sprawy z zakresu prawa pracy oraz sprawy ze stosunków rodzinnych (z wyjątkiem alimentów). Jest to propozycja o charakterze systemowym, która wykracza poza punktową korektę i w praktyce oznaczałaby masowe zwiększenie udziału ławników w postępowaniu cywilnym.

W odniesieniu do tego projektu KKPR zgłasza w szczególności następujące zastrzeżenia:

- 1) skala zmiany i jej skutki organizacyjne – wprowadzenie tak szerokiego katalogu spraw rozpoznawanych z udziałem ławników, bez szczegółowej oceny skutków regulacji, stwarza wysokie ryzyko paraliżu postępowań oraz wzrostu zaległości; w przeciwieństwie do wybranych kategorii spraw wskazanych w obecnie obowiązującym brzmieniu art. 47 § 1 k.p.c. pojęcie „sprawy rodzinne” obejmuje sprawy bardzo różnorodne i często wymagające szybkiej reakcji sądu;
- 2) niedostateczność argumentacji prawnej i systemowej – takie tezy jak te o „alienacji sędziów” i „braku możliwości dialogu z władzą ustawodawczą i wykonawczą” mają charakter wysoce publicystyczny i nie stanowią adekwatnego uzasadnienia dla tak daleko idącej zmiany ustawy procesowej; niezależność sądów i niezawisłość sędziów są gwarantowane przez rozwiązania prawne o charakterze systemowym (gwarancje ustrojowe), a nie poprzez masowe rozszerzenie zastosowania składu ławniczego w sprawach cywilnych;
- 3) brak danych o efektywności – uchwała wskazuje, że brak danych potwierdzających usprawnienie postępowań po ograniczeniu udziału ławników, lecz nie przedstawia danych przeciwnych ani metodologii oceny, która uzasadniałaby powrót do poprzedniego modelu rozpoznawania spraw cywilnych;
- 4) koszty i dostępność ławników – w projekcie brak realnych wyliczeń kosztów (również kosztów pośrednich: absencja ławników w pracy zawodowej, organizacja i ustalanie harmonogramów posiedzeń, wydłużenie czasu postępowań) oraz brak analizy dostępności odpowiednio przygotowanych ławników dla znacznie zwiększonej liczby spraw cywilnych;

- 5) ryzyko spadku spójności orzecznictwa – w masowym modelu ławniczym wzrasta ryzyko rozbieżności orzeczeń, zwłaszcza przy braku jednolitego i efektywnego systemu szkoleń dla ławników i ukształtowania standardów oceny materiału dowodowego jako sposobu kształtowania kompetencji orzecznich ławników.

KKPR opiniuje negatywnie przyjęcie proponowanego brzmienia art. 47 § 1 k.p.c. w zakresie obejmującym „sprawy ze stosunków rodzinnych” w ujęciu generalnym. Jak wyżej, należy uznać, że zamiast generalnego powrotu do składu ławniczego należy skupić się na tych działaniach dotyczących postępowania w sprawach rodzinnych i opiekuńczych, które są istotne dla efektywnej ochrony praw dziecka, w tym rozwój standardów wysłuchania dziecka, infrastruktury sądowej (w tym rozwiązań „przyjaznych dziecku”), procedur zabezpieczających dobro dziecka i wsparcia specjalistycznego dla sędziów rodzinnych.

3. Podsumowanie

Obie uchwały poruszają doniosłe zagadnienie udziału obywateli w wymiarze sprawiedliwości, jednak w proponowanym kształcie nie spełniają wymogów racjonalnej legislacji, w szczególności ze względu na brak oceny skutków regulacji, analizy wykonalności oraz zapewnienia mechanizmów gwarantujących, że rozszerzenie składu ławniczego nie pogorszy poziomu ochrony dobra dziecka i nie wydłuży postępowań istotnych dla praw dziecka. Z tego względu KKPR opiniuje negatywnie przyjęcie obu propozycji w przedstawionym brzmieniu.